

Lana Hudeček

BAZA VEZNIKA

Jedan je od izvora koji se izrađuju se u sklopu projekta *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik* i baza veznika.¹ Baza veznika sastavlja se u programu *TLex*. U njoj su obrađeni svi veznici koji su obrađeni u *Mrežniku* i mnogi drugi. Građa je ekscerpirana iz suvremenih hrvatskih gramatika i znanstvenih radova koji se veznicima. Cilj je baze dati obuhvatan pregled hrvatskih veznika, njihovih modifikatora, uporabe, normativnoga statusa, literature koja se njima bavi te svih s njima povezanih neriješenih pitanja. Baza veznika namijenjena je u prvome redu jezikoslovcima te se obrada veznika u njoj bitno razlikuje po opsegu i vrsti podataka od obrade veznika u *Mrežniku*.

U bazi se pod natuknicom, koja je u pravilu jednorječni veznik, navode vrste rečenica u kojima se veznik pojavljuje, donose (za svaku vrstu rečenice) primjeri iz korpusa *hrWaC*-a ili *Hrvatske jezične riznice* (kad se prikladan primjer ne može naći u tim dvama korpusima, primjeri se uzimaju i s interneta, odnosno dohvaćaju slobodnim pretraživanjem), popisi vezničkih skupina u kojima se veznik nalazi (po potrebi oprimjerenih). U napomeni se donose podatci o sintaktičkome ustroju rečenice u kojoj se veznik pojavljuje (ograničenjima koja se odnose na glagolsko vrijeme ili način, zanijekanost predikata itd.), (ne)zamjenjivosti s drugim istorednim veznicima u rečenicama istoga ustroja, podatak o normativnome statusu rečenice u kojoj se veznik pojavljuje, podatak o tome u kojim je gramatikama veznik potvrđen, podatci iz literature koji se odnose na veznik o kojemu je riječ te se komentiraju različita gledišta o vrsti rečenica u kojima se neki veznik pojavljuje. Kao podnatuknice navode se složeni veznici kojima je jednorječni veznik koji se nalazi u natuknici osnova. Podnatuknica ima sve elemente rječničkoga članka koje ima i natuknica. U bazi se nalaze i poveznice na priručnike i radove slobodno dostupne na internetu. Navode se i bibliografske jedinice koje se bave određenim veznikom, a koje nisu dostupne putem poveznica.

Kako baza veznika nije zamišljena samo kao baza koja bilježi postojeća promišljanja o pojedinim veznicima, odnosno o tome kojoj vrsti rečenice pripadaju pojedine rečenice s nekim veznikom, nego i kao baza u kojoj se daje te obrazlaže prijedlog klasifikacije rečenice određenoga sintaktičkoga ustroja i veznika, u radu na toj bazi trebalo je odgovoriti na mnoga pitanja koja u suvremenoj sintaktičkoj literaturi, posebice gramatikama, nisu jednoznačno

¹ Više o obradi veznika u *Hrvatskome mrežnom rječniku* vidi u Hudeček 2021. i u ovoj monografiji.

riješena. O mnogim takvim pitanjima pišu i Hudeček i Vukojević (2006., 2007., 2010.) (npr. o tome kojoj vrsti pripadaju rečenice s veznicima *ne samo... nego/već (i), da + kondicional* te s mnogim složenim veznicima i vezničkim skupinama koje tradicionalne gramatike ili ne navode ili različito tumače). Za potrebe baze potrebno je razriješiti i neka pitanja na koje gramatike ne nude jednoznačan odgovor, a o čemu opširnije pišu Hudeček i Mihaljević (2019. i u tisku) te npr. upućuju na potrebu razgraničavanja sintaktičkoga od semantičkoga kriterija u određivanju vrste nezavisnosložene rečenice (u nekim se gramatikama *a, ali* navode kao sastavni veznici, *pa* kao suprotni veznik; *ne samo... nego/već* kao sastavni veznik), na sporne slučajeve u određivanju vrste rečenica s riječima *da* i *što* (*ne samo da... nego/već (i); ne samo što... nego/već (i); bilo da... bilo da, (a) kamoli/nekvoli da*) te na višeznačnost nekih naziva koji se upotrebljavaju u vezi s nezavisnosloženim i zavisnosloženim rečenicama te sinonimiju u nazivlju nezavisnosloženih i zavisnosloženih rečenica.

Sva se takva pitanja nastoje razriješiti te dana rješenja objasniti u bazi veznika.

Radna inačice baze zasad je dostupna putem poveznica iz demoinačice *Mrežnika* (A – F). Slijedi primjer obradbe veznika *bilo (da)... bilo (da)* u radnoj inačici baze veznika te primjer obrade veznika *bilo... bilo* u *Mrežniku*.

Obrada veznika *bilo (da)... bilo (da)* u bazi veznika

bilo... bilo

¹ povezuje dijelove rečenice i označuje (ne)mogućnost izbora

- *Sve će biti dobro, bilo ovako, bilo onako.*
- *Raspalo se i Rimsko carstvo, raspast će se i oni, bilo prije bilo kasnije.*
- *Učinio bi što i drugi čine, on bi ubio bilo nju bilo njega...*
- *Njegovo sjedanje (tj. spuštanje na razinu običnih ljudi) isto je toliko nepotreban scenski znak koji dodatno potvrđuje redateljovo zanimanje gotovo isključivo za to kako predstava izgleda, a ne što ona znači bilo njemu bilo gledateljima.*

² uvjetna rečenica s najmanje dvije zavisne surečenice u uzajamnome rastavnom odnosu, kojima se izriče da će se radnja ostvariti bez obzira na okolnosti

- *Bilo ti drago, bilo ti krivo, ja ću doći.* Palić (2018: 139)
- *Bog u tebi rađa svoga jedinorođenoga Sina, bilo ti pravo, bilo ti krivo, spavao ti ili bio budan.*

bilo da... bilo da

uvjetna rečenica s najmanje dvije zavisne surečenice u uzajamnome rastavnom odnosu, kojima se izriče da će se radnja ostvariti bez obzira na okolnost

- *Obratite nam se, bilo da znate točno kakav web-dizajn želite i imate sve materijale koje biste željeli postaviti na internet, bilo da to ne znate i treba vam savjet.*
- *Bilo da se radi o dizajnu, projektiranju i implementaciji računalnih mreža, bilo da se radi o rješenjima baziranim na Linux operativnom sustavu, bilo da se radi o izradi portala - želimo biti najbolji.*
- *Bit će sve u redu, bilo da ostaneš, bilo da oputuješ.*
- *Bilo da ništa ne radimo, bilo da samo malo radimo, stalno smo umorni.*
- *Završno se -i u infinitivu i glagola na -ti i glagola na -ći gubi često u razgovornome jeziku i u stihovima, bilo da je infinitiv dio futura I., bilo da je samostalnoj upotrebi: mislit, doć, ić, poč, radit, slušat itd. Raguž (2005: 187)*

• Pavešić u *Jezičnome savjetniku s gramatikom* (1971: 388) navodi *bilo* kao rastavni veznik, ali ne spominje da je uvijek riječ o udvojenom vezniku *bilo... bilo / bilo... ili*. Kao udvojeni rastavni veznik *bilo... bilo* navodi Raguž u svojoj gramatici (1997: 300) kao sinoniman s *ili... ili*. Spominje i mogućnost *bilo... ili*. Kao rastavni veznik navode *bilo... bilo* i Stevanović u knjizi *Savremeni srpskohrvatski jezik (gramatički sistemi i književnojezička norma): II. Sintaksa* (1979: 816–818), Mrazović i Vukadinović u *Gramatici srpskohrvatskog jezika za strance* (1990: 362, 368) te Kovačević u knjizi *Sintaksa složene rečenice u srpskom jeziku* (1998: 13, 17). Kovačević u radu *Otvorena pitanja konstrukcija s veznikom bilo* (u: *Spisi o stilu i jeziku*) 2006. tvrdi „da riječ *bilo* može imati funkciju nezavisnog rastavnog veznika, ali da ne postoji veznik *bilo da* u istoj službi. Nešto kasnije Kovačević (2009: 67) [u *Ogledima iz srpske sintakse*, LH] zaključuje da se rastavni veznik *bilo* koristi isključivo na sintagmatskoj razini, tj. da ne može povezivati klauze u složenoj rečenici. Tragom Kovačevićevih zapažanja svoj osvrt na “rastavni veznik *bilo*” daje i Pranjkić (2016: 149–153). On zaključuje da je taj veznik obavezno redupliciran, da operira isključivo na podrečeničnoj (ne i na rečeničnoj) razini, da mu u određenom kontekstu može biti konkurentan veznik *ili*, da nije zamjenjiv pojačajnom česticom i (što znači da takvo *bilo* nije čestica), da postoji i kongruentno *bio, bila, bilo...* u asindetskim konstrukcijama te da je predikat zavisnih klauza u svim takvim rečenicama u optativu.” (Palić 2018: 140). Pojavljuje se i kao udvojeni veznik *bilo da... bilo da*, ili kao *bilo da* s obvezatnim *ili* u drugoj surečenici. Iscrpan pregled promišljanja o vezniku *bilo... bilo* i *bilo da... bilo da* donosi Ismail Palić (2018.), koji zaključuje da je u oba slučaja riječ o veznicima koji se pojavljuju u posebnome tipu nužno višestrukosloženih rečenica (s minimalno dvije zavisne surečenice koje stoje u rastavnome odnosu, odnosu disjunkcije) te surečenice u tome tipu rečenica naziva *alternativnim bezuvjetnim klauzama* i smatra da su rečenice s veznicima *bilo...bilo* i *bilo da... bilo da* posebna vrsta uvjetnih rečenica kojima se izriče da će se radnja ostvariti u svakoj od ponuđenih mogućnosti (a kojih je najmanje dvije, svaka izražena u posebnoj surečenici koje su uzajamno u rastavnome odnosu).

Kovačević, Miloš. 2006. Otvorena pitanja konstrukcija s veznikom *bilo*. *Spisi o stilu i jeziku*. Književna zadruka. Banja Luka. 332–360.

Palić, Ismail. 2018. O složenim rečenicama s alternativnim bezuvjetnim klauzama. *Croatica* XLII/62. 139–156.

Pranjkić, Ivo. 2016. Rastavni veznik i habitualizator *bilo*. *Gramatika u riječima i riječi u gramatici*. Matica hrvatska. Zagreb.

Progovac, Ljiljana. 1990. Free-Choice BILO in Serbo-Croatian: Existential or Universal?. *Linguistic Inquiry* 21/1. 130–135.

Obrada veznika *bilo... bilo* u *Mrežniku*

² **bilo** vez.

bilo... bilo

¹ **Bilo.. bilo** povezuje dijelove rečenice i označuje (ne)mogućnost izbora.

- *Učinio bi što i drugi čine, on bi ubio bilo nju bilo njega...*
- *Raspalo se i Rimsko carstvo, raspast će se i oni, bilo prije bilo kasnije.*

SINONIM: ili ili... ili :1

² **Bilo... bilo** veznik je uvjetnoj rečenica s najmanje dvije zavisne surečenice u uzajamnome rastavnom odnosu, kojima se izriče da će se radnja ostvariti bez obzira na okolnosti.

- *Bilo ti drago, bilo ti krivo, ja ću doći.*
- *Bog u tebi rađa svoga jedinorođenoga Sina, bilo ti pravo, bilo ti krivo, spavao ti ili bio budan.*

Literatura

- Hudeček, Lana. 2021. Obrada veznih sredstava u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku. Riječki filološki dani 12*. Ur. Durić, Dejan; Morić Mohorovičić, Borana; Palašić, Nikolina. Sveučilište u Rijeci – Filozofski fakultet: Odsjek za kroatistiku. Rijeka. 137–156.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. (u tisku). Podjela i nazivlje nezavisnosloženih rečenica u novijim hrvatskim gramatikama.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2019. Podjela i nazivlje zavisnosloženih rečenica u novijim hrvatskim gramatikama. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 45/2. 437–471.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2020. O nekim problemima sintaktičkoga nazivlja. *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – JENA*. Ur. Mihaljević, Milica; Hudeček, Lana; Jozić, Željko. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb. 190–224. <https://jena.jezik.hr/wp-content/uploads/2021/01/Monografija-1.pdf> (pristupljeno 3. svibnja 2022.)
- Hudeček, Lana; Vukojević, Luka. 2006. Ne samo... nego/već (i) ustrojstva. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 32. 27–158.
- Hudeček, Lana; Vukojević, Luka. 2010. Kojeg su tipa rečenice *Otputovao je u Francusku da bi tamo umro. Jezična skladanja – zbornik o šezdesetogodišnjici prof. dr. Ive Pranjkovića*. Udruga đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko. Zagreb. 93–101.
- Vukojević, Luka; Hudeček, Lana. 2007. Podrijetlo, ustrojstvo, funkcija i normativni status složenih veznika i vezničkih skupina. *Sintaktičke kategorije: Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem Hrvatski sintaktički dani*. Ur. Kuna, Branko. Filozofski fakultet. Osijek. 283–335.